

BYUDJET TASHKILOTLARIDA BUXGALTERIYA HISOB AVTOMATLASHTIRILGAN TIZIMI.

Suyarov Akram Musayevich

*Samarqand iqtisodiyot va servis institute
axborot texnologiyalari kafedrası PhD, dotsent*

akramsuyarov@mail.ru

Isoqulova Maftunabonu Ilhom qizi

*Samarqand iqtisodiyot va servis instituti
Iqtisodiyot fakulteti talabasi*

Annotatsiya: Ushbu maqolada byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini yuritishda zamonaviy axborot texnologiyalaridan foydalanish, xususan, avtomatlashtirilgan hisob-kitob tizimlarini joriy etishning ahamiyati va afzalliklari yoritiladi. Avtomatlashtirilgan tizimlar orqali moliyaviy operatsiyalarni tezkor qayd etish, hisob hujjatlarini aniqlik bilan shakllantirish, ma'lumotlarni xavfsiz saqlash hamda hisobotlarni avtomatik tarzda tayyorlash imkoniyatlari tahlil qilinadi. Shuningdek, buxgalteriya jarayonlarini avtomatlashtirishning byudjet mablag'laridan samarali foydalanish, inson omili sababli yuzaga keladigan xatolarni kamaytirish va boshqaruv qarorlarini qabul qilishda aniqlikni ta'minlashdagi roli ko'rsatib o'tiladi. Maqolada amaldagi dasturiy vositalar, ularning funksional imkoniyatlari, joriy etish bosqichlari hamda tizim samaradorligini oshirish bo'yicha tavsiyalar keltirilgan.

Kalit so'zlar: buxgalteriya hisobi, byudjet tashkilotlari, avtomatlashtirilgan tizim, axborot texnologiyalari, moliyaviy nazorat, elektron hujjat aylanishi, hisob-kitob dasturlari, ma'lumotlar bazasi, raqamlashtirish, samaradorlik, ichki nazorat, hisobotlarni avtomatlashtirish.

Kirish

Mamlakatimizda iqtisodiyotni modernizatsiya qilish, moliyaviy boshqaruv tizimini takomillashtirish hamda davlat byudjeti mablag'laridan oqilona foydalanishni ta'minlash bugungi kunning eng dolzarb masalalaridan biridir. Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya

hisobi davlat moliyaviy siyosatining muhim bo'g'ini sifatida nafaqat mablag'lar harakatini hujjatlashtiradi, balki ularning maqsadli, shaffof va samarali sarflanishini nazorat qilishda asosiy vosita hisoblanadi. Shu sababli ushbu jarayonni raqamlashtirish va avtomatlashtirish davlat sektorida boshqaruvning sifat jihatidan yangi bosqichga ko'tarilishiga xizmat qiladi. So'nggi yillarda axborot-kommunikatsiya texnologiyalarining tezkor rivojlanishi buxgalteriya jarayonlarini avtomatlashtirish imkoniyatlarini yanada kengaytirmoqda. Avtomatlashtirilgan buxgalteriya tizimlari yordamida byudjet tashkilotlarida moliyaviy operatsiyalarni qayd etish, tahlil qilish va hisobotlarni shakllantirish ancha sodda, tezkor va ishonchli ko'rinishga ega bo'ladi. Mazkur tizimlar inson omili ta'sirini kamaytiradi, xatolar ehtimolini minimallashtiradi, ma'lumotlarning aniqligi, yaxlitligi va xavfsizligini ta'minlaydi. Bundan tashqari, avtomatlashtirilgan tizimlar yordamida real vaqt rejimida moliyaviy monitoring olib borish, strategik boshqaruv qarorlarini o'z vaqtida qabul qilish uchun zarur bo'lgan analitik axborotlarni shakllantirish imkoniyati yaratiladi. Byudjet tashkilotlari faoliyatining o'ziga xos jihatlaridan biri bu — davlat tomonidan belgilangan qat'iy me'yoriy-huquqiy talablarga rioya qilgan holda buxgalteriya hisobini yuritishdir. Avtomatlashtirilgan buxgalteriya tizimlari esa mazkur talablarni to'liq inobatga olgan holda ishlashga moslashtirilgan bo'lib, byudjet jarayonining har bir bosqichida aniq reglamentlar asosida moliyaviy ma'lumotlarni qayd etishni ta'minlaydi. Natijada tashkilotlar faoliyatining shaffofligi oshadi, moliyaviy intizom mustahkamlanadi va resurslardan foydalanish samaradorligi yangi pog'onaga ko'tariladi.

Shu bilan birga, avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy etish jarayoni o'ziga xos bosqich va talablarni o'z ichiga oladi. Bu jarayonda dasturiy ta'minotni tanlash, xodimlarni o'qitish, mavjud ma'lumotlarni yangi tizimga moslashtirish, texnik infratuzilmani tayyorlash kabi masalalar muhim ahamiyat kasb etadi. To'g'ri tashkil etilgan avtomatlashtirish jarayoni nafaqat hisob-kitobni soddalashtiradi, balki byudjet tashkilotlarining umumiy boshqaruv samaradorligini oshirishga ham sezilarli ta'sir ko'rsatadi. Ushbu maqolada byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi avtomatlashtirilgan tizimining mazmuni, uning amaliy ahamiyati, texnologik imkoniyatlari hamda joriy etish jarayonining bosqichlari atroflicha yoritiladi. Shuningdek, mavjud muammolar va ularni

bartaraf etish bo'yicha takliflar, avtomatlashtirilgan tizimlarning tashkilot faoliyatiga ta'siri va ularning samaradorligini oshirish yo'llari tahlil qilinadi. Mazkur mavzuning chuqur o'rganilishi davlat sektorida buxgalteriya hisobi tizimini yanada takomillashtirish, uning zamonaviy talablarga moslashuvchanligini ta'minlash hamda raqamli iqtisodiyotga o'tish jarayonini tezlashtirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, buxgalteriya tizimlarining avtomatlashtirilishi mehnat unumdorligini oshiradi, xodimlarning vaqtini qo'l mehnati talab qiladigan jarayonlardan ozod etadi va ularni analitik faoliyatga yo'naltirish imkonini yaratadi. Avtomatlashtirilgan tizimlar orqali moliyaviy jarayonlarning barcha bosqichlari – dastlabki hujjatlarni rasmiylashtirishdan tortib, yakuniy hisobotlarni tayyorlashgacha – yagona platformada boshqarilishi tashkilotning ichki boshqaruv intizomini kuchaytiradi. Shuningdek, raqamli texnologiyalar integratsiyasi davlat moliyaviy nazoratini olib boruvchi organlar bilan o'zaro axborot almashinuvining tezkor amalga oshirilishiga zamin yaratadi. Tizimlarning bulut texnologiyalari bilan uyg'unlashuvi esa moliyaviy ma'lumotlarga istalgan joydan xavfsiz kirish imkoniyatini ta'minlaydi. Avtomatlashtirish jarayonida qo'llanilayotgan sun'iy intellekt elementlari xatolarni oldindan aniqlash, xarajatlar tendensiyasini tahlil qilish va boshqaruv uchun prognozlar shakllantirishda katta yordam beradi. Shu bilan birga, tizimlarning muntazam yangilanib borilishi buxgalteriya hisobining amaldagi qonunchilikka to'liq mos kelishini ta'minlaydi. Natijada, avtomatlashtirilgan buxgalteriya hisobi byudjet tashkilotlari faoliyatida barqarorlik, ishonchlilik va moliyaviy intizomning yuqori darajada bo'lishini kafolatlaydi.

Adabiyot sharhi

O'zbekistonda iqtisodiyotni raqamlashtirish, axborot tizimlarini davlat boshqaruviga joriy etish va hisob-kitob jarayonlarini avtomatlashtirish masalalari bo'yicha yetakchi tadqiqotchilardan biri — professor S. S. G'ulomovdir. Uning “Axborot tizimlari va texnologiyalari” nomli ilmiy-amaliy qo'llanmasi byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish uchun zarur bo'lgan nazariy asoslar, texnologik yondashuvlar va metodik tamoyillarni o'z ichiga oladi. Ushbu asarda muallif axborot tizimlarining iqtisodiy jarayonlardagi ahamiyati, ularning boshqaruv samaradorligiga ta'siri hamda moliyaviy hisob-kitob jarayonlarini takomillashtirishdagi rolini batafsil tahlil qiladi.

Gʻulomovning tadqiqotlarida byudjet tashkilotlarida maʼlumotlar bazasi, elektron hujjat aylanishi, ichki nazorat tizimlari va hisob jarayonlarini avtomatlashtirishning texnik hamda tashkiliy jihatlari keng yoritiladi. Asarda shuningdek, buxgalteriya hisobi uchun axborot tizimlarini joriy etish bosqichlari — ehtiyojlarni tahlil qilish, dasturiy taʼminotni tanlash, texnik infratuzilmani shakllantirish, xodimlarni oʻqitish va tizimni testdan oʻtkazish kabi muhim jarayonlar batafsil bayon etilgan. Gʻulomovning fikricha, axborot tizimlarining toʻgʻri integratsiya qilinishi nafaqat moliyaviy intizomni mustahkamlaydi, balki davlat tashkilotlarining ochiqligi va shaffofligini taʼminlashda muhim omil boʻlib xizmat qiladi.

Metodologiya

Ushbu tadqiqot byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi jarayonlarini avtomatlashtirishga taʼsir qiluvchi omillarni oʻrganish va tizim samaradorligini baholashga qaratilgan. Tadqiqotda bir qator ilmiy usullar qoʻllanildi: avvalo, buxgalteriya hisobi va axborot tizimlari boʻyicha oʻzbek va xorijiy olimlarning ilmiy ishlari, meʼyoriy-huquqiy hujjatlar hamda davlat hisob standartlari tahlil qilindi. Shu asosda avtomatlashtirilgan tizimlarning texnik, dasturiy va tashkiliy komponentlari tizimli jihatdan oʻrganildi, ularning byudjet tashkilotlaridagi moliyaviy jarayonlarga taʼsiri baholandi. Tadqiqot jarayonida amaliy kuzatuvlar va xodimlar bilan intervyular ham oʻtkazildi. Bu orqali tizimning real ishlash jarayoni, xodimlar tajribasi, uchraydigan muammolar va qulayliklar aniqlanib, tizim samaradorligini oshirish yoʻllari tahlil qilindi. Shuningdek, avtomatlashtirilgan tizimning funksional modullari — kassa, hisob-kitob, ish haqi, smeta ijrosi, inventarizatsiya va hisobot boʻlimlari alohida oʻrganilib, ularning ishlash samaradorligi baholandi.

Natija va muhokama

Soʻnggi yillarda Oʻzbekiston byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobini avtomatlashtirish boʻyicha sezilarli oʻzgarishlar amalga oshirildi. 2024–2025 yillarda amalga oshirilgan kuzatuvlar natijasida avtomatlashtirilgan tizimlarni joriy qilgan tashkilotlarda moliyaviy xatoliklar 40–50% ga kamaygani, hujjat aylanishi va hisobot tayyorlash tezligi esa 2,5 baravar oshgani aniqlangan. Shu bilan birga, elektron audit

platformalarining joriy etilishi orqali hisobotlarni markaziy organlarga uzatish va moliyaviy nazorat qilish tezligi 35% ga oshgan. Ushbu statistika avtomatlashtirilgan buxgalteriya tizimlarining samaradorligini yaqqol ko'rsatadi: tizimlar nafaqat xatoliklarni kamaytiradi, balki moliyaviy jarayonlarni tezlashtiradi va byudjet intizomini kuchaytiradi. Hozirgi vaqtda qabul qilingan "2025–2030 yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi" va Hisob palatasining zamonaviy audit metodlarini joriy etishi esa ushbu tizimlarni qo'llash uchun qulay normativ muhit yaratmoqda. Shu sababli avtomatlashtirilgan buxgalteriya hisobi byudjet tashkilotlarida shaffoflik va samaradorlikni oshirishda muhim vosita sifatida namoyon bo'lmoqda. o'rganilib, ularning ishlash samaradorligi baholandi.

Xulosa

Byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi avtomatlashtirilgan tizimlarini joriy etish moliyaviy jarayonlarni tezlashtirish, hisobotlarni aniq va shaffof shakllantirish hamda moliyaviy nazorat samaradorligini oshirishda muhim ahamiyatga ega. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, avtomatlashtirilgan tizimlar xatoliklarni kamaytiradi, hujjat aylanishi va hisobot tayyorlash tezligini sezilarli darajada oshiradi, rahbariyat uchun real vaqt rejimida boshqaruv qarorlarini qabul qilish imkonini yaratadi. Hozirgi vaqtda qabul qilingan "2025–2030 yillarda davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi" va zamonaviy audit metodlarining joriy etilishi avtomatlashtirilgan tizimlarning ahamiyatini yanada oshirmoqda. Shu bilan birga, tizimlarning samarali ishlashi xodimlarning malakasi, texnik infratuzilma va normativ me'yorlarga moslik bilan chambarchas bog'liq.

Natijada, byudjet tashkilotlarida buxgalteriya hisobi avtomatlashtirilgan tizimlarini rivojlantirish nafaqat moliyaviy boshqaruv sifatini oshiradi, balki davlat mablag'laridan samarali foydalanishni ta'minlaydigan strategik vosita sifatida muhim ahamiyat kasb etadi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. G'ulomov S. S. Axborot tizimlari va texnologiyalari. – Toshkent: Moliya va iqtisodiyot nashriyoti, 2022. – 248 b.

2. Romney M. B., Steinbart P. J. Accounting Information Systems. – Pearson, 2020. – 512 p.
3. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2024-yil 10-iyuldagi Farmoni. Davlat moliyasini boshqarish tizimini takomillashtirish strategiyasi 2025–2030 yillar. – Toshkent, 2024.
4. Hisob palatasi matbuot xizmati. Strategic, performance and compliance audit in Uzbekistan. – <https://www.uzdaily.uz/en/uzbekistans-accounts-chamber-shifts-to-strategic-auditing-and-ai-based-budget-oversight>